

ระเบียบวิธีวิจัยของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและทัศนะภายใต้บริบท ของสหวิทยาการในประเทศไทย Research Methodology of Vernacular Architecture and Viewpoints under the Context of Cross-disciplinary in Thailand

วารุณี หวัง*
Warunee Wang

Received : 2016-11-21

Revised : 2016-11-21- 2018-10-08

Accepted : 2018-10-09

บทคัดย่อ

นับจากปัจจุบัน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นทิศทางในการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้นมาในประเทศไทยได้เกือบห้าสิบปีแล้ว แต่เนื้อหาของการศึกษาวิจัยไม่ถูกรับรู้ในวงกว้าง ส่วนหนึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากวิถีชีวิต ไม่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้คน ปัญหาความเป็นไปของท้องถิ่นและสังคมโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่วนหนึ่งหมายรวมถึงผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ บทความนี้ต้องการวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับศาสตร์อื่น และวิธีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่สามารถกระทำไปพร้อมกับวิธีการศึกษาวิจัยของศาสตร์อื่น รวมถึงการวิเคราะห์และวิพากษ์แนวทางการศึกษาวิจัยและการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ความเป็นไปของสภาพเศรษฐกิจสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต โดยผู้เขียนใช้การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือหลัก เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงการขยายขอบเขตในการศึกษาวิจัยให้หลากหลาย การสร้างองค์ความรู้ที่ครอบคลุมและบูรณาการการศึกษาเข้ากับศาสตร์อื่นๆ ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลง เพื่อเสนอแนะแนวทางเพื่อช่วยในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้คือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปอย่างยั่งยืน

ABSTRACT

Research on vernacular architecture in Thailand has been going on for nearly fifty years, but the content of the study was not widely recognized. Some are considered to have a certain distance from daily life or does not respond to the diverse needs of the people, as well as the problem of local, and society as a whole. This article aims to analyze the relationship of vernacular architecture with other sciences and their methodologies of study that can conduct along with other research methods, including analysis of research approaches and applications to suit the situation of Thai economy based on the combination of methods and knowledge. The author used relevant literary studies as the main tool for analysis and suggestion to be able to apply to meet

* คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40002

* Faculty of Architecture, Khon Kaen University, Khon Kaen 40002, Thailand

Corresponding author E-mail: warphu@kku.ac.th

(บทความนี้ปรับปรุงมาจากบทที่ 1 “ว่าด้วยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและแนวทางการศึกษา” ใน วารุณี หวัง (2561) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ทางเลือกเพื่อทางรอด แนวคิดวิธีวิจัยและการปฏิบัติ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

the needs and problems of each local, including the expand of research scope into more diversity. Creating a comprehensive knowledge base and integrating the vernacular study into other disciplines is a way to help develop and manage local resources effectively and sustainability.

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ระเบียบวิธีวิจัย สหวิทยาการ

Keywords: Vernacular architecture, Research methodology, Interdisciplinary

1. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับการศึกษาวิจัย

ในอดีตอาคารขนาดเล็กและอาคารสาธารณะในชุมชนต่างๆ มักเกิดขึ้นจากการสืบทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่น ผสานกับทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อรองรับวิถีชีวิตและทัศนคติความงามในช่วงเวลานั้นๆ เกิดเป็นอัตลักษณ์หรือจิตวิญญาณอย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นคือ ความหลากหลายและไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัจเจกบุคคล สังคมและสภาพแวดล้อม ที่ไม่หยุดนิ่งหรือเป็นพลวัต (Dynamics) และประกอบกันขึ้นเป็นผลผลิตของกาลเวลา เทคโนโลยี ความชำนาญเฉพาะด้านในช่วงเวลาใดๆ

อย่างไรก็ตามหลังจากผ่านไประยะหนึ่งซึ่งอาจกินเวลาเป็นชั่วอายุคนขึ้นไป เมื่อสิ่งก่อสร้างเหล่านี้ไม่สามารถตอบสนองการใช้งาน การต่อเติม ดูแลรักษาหรือแม้แต่ทัศนคติด้านความงามได้ ความสำคัญในชีวิตประจำวันก็จะลดลง และลักษณะกายภาพของอาคารมีความแตกต่างจากบริบทโดยรอบ สิ่งนี้มักถูกเรียกว่ามีความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular architecture / Traditional architecture) ที่ใช้รูปแบบดั้งเดิม¹ ในการก่อสร้าง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการก่อสร้างที่เคยได้รับความนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง ที่สะท้อนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ การศึกษาสถาปัตยกรรมเริ่มได้รับความสนใจและมีการศึกษาอย่างเป็นทางการในประเทศตะวันตกมามากกว่า 50 ปีแล้ว² ผลการศึกษาได้ช่วยให้ผู้สนใจ เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้งของอาคารกับสภาพแวดล้อม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ที่มีผลต่อองค์ประกอบของอาคาร รวมถึงพัฒนาการของประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมในภูมิภาคนั้น ที่ช่วยให้สามารถประยุกต์ใช้กับการออกแบบอาคารสมัยใหม่ได้อย่างเป็นเหตุและผล รวมถึงการบริหารจัดการกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ถูกเรียกว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ โดยหลักการทั่วไป การศึกษาวิจัยใดๆ ต้องเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เกิดองค์ความรู้ใหม่ ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ ส่งเสริมให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น สร้างความเข้าใจในปัญหาหรือปรากฏการณ์ และแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงเป็นกรอบที่ช่วยในการกำหนดนโยบายต่างๆ หัวข้อการศึกษาวิจัยอาจมาจากความสนใจของผู้ศึกษาวิจัย หรือปัญหาเฉพาะหน้าในพื้นที่ (Problem-based research) ซึ่งประโยชน์ดังกล่าวจะเป็นสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญต่อคุณค่าของการศึกษาวิจัยใดๆ

¹ “ความเป็นดั้งเดิม” (Tradition) หมายถึงการส่งผ่านความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบต่างๆ เป็นความรู้ที่แต่เดิมอยู่ในกลุ่มชนใดๆ หรือในสังคมแคบๆ ที่มีลักษณะปิดเนื่องจากการคมนาคมที่ไม่สะดวก แต่ในปัจจุบันความรู้เหล่านั้นถูกลดบทบาทลงเนื่องจากความเป็นโลกาภิวัตน์ (Ragette, 2003, p. 9) และเกิดคำใหม่ที่มีลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม ได้แก่ ความทันสมัย (Modernity) ทั้งนี้สิ่งก่อสร้างที่เกิดจากการศึกษาเรียนรู้และผสมผสานความรู้จากภายนอก ต่างนับรวมเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเช่นกัน เนื่องจากได้มีการปรับหรือประยุกต์เพื่อให้สามารถเข้ากับสภาพแวดล้อม ณ เวลานั้นๆ

² ดูเพิ่มเติมใน Bernard Rudofsky (1964) ซึ่งแม้ว่าจะมีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมาก่อนหน้านั้นในเชิงการศึกษาข้ามวัฒนธรรม (Cross cultural work) ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา (Oliver, 1997, p. xxiii) แต่การเกิดขึ้นของศาสตร์นี้ในวงกว้าง ปรากฏให้เห็นหลังจากการเผยแพร่หนังสือ House Form and Culture โดย Amos Rapoport ในปี ค.ศ. 1969 ส่วนการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้รับความสนใจมากขึ้นในเวลาต่อมาจากความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ของสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยที่ปรากฏในหนังสือของ Oliver (1997); (2003)

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ที่มีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างจริงจัง หรือที่ผู้เขียนอนุมานว่าหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482- 2488) จะพบว่าสภาพสังคมและบริบทแวดล้อม รวมถึงความซับซ้อนของปัญหาและเงื่อนไขใหม่ๆ ในปัจจุบัน มีความแตกต่างจากในอดีตเป็นอย่างมาก เช่น จำนวนประชากร เทคโนโลยี วิถีชีวิต สภาพสังคม เป็นต้น หลังจากการก่อตั้งคณะสถาปัตยกรรมเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2482 พบว่ามีการเผยแพร่ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในอีก 5 ทศวรรษให้หลังเป็นอย่างน้อย เช่น บทความของวิวัฒน์ เตมียพันธ์ (Temiyaphan, 1994, p. 43-52) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ผู้เขียนเรียกว่า “สถาปัตยกรรมท้องถิ่น” หรือ “สถาปัตยกรรมของชาวบ้าน” (p. 44) เอาไว้ว่า ขอบเขตที่ควรศึกษา ได้แก่ 1) การจำแนกหน้าที่ใช้งานงานต่างๆ จากอาคารพักอาศัย ในเชิงพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม 2) ความชำนาญและฝีมือช่างระดับท้องถิ่น 3) รูปแบบและระเบียบวิธี ตลอดจนข้อจำกัดของวัสดุก่อสร้างในแต่ละท้องถิ่น (pp. 45-46) เพื่อให้งานออกแบบสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจของประเทศ เป็นแนวทางให้งานออกแบบในปัจจุบันมีรูปแบบเอกลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมประจำถิ่น (p. 48)

ในหนังสือ The Thai house: The history and evolution (2002) เป็นตัวอย่างของการจำแนกรูปแบบที่อยู่อาศัยของ 4 ภาคที่สะท้อนเอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมวิถีชีวิต ขณะที่ในช่วงนั้นได้มีกระแสในการประยุกต์ใช้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในการออกแบบร่วมสมัย เช่น ในหนังสือ The new Thai house (2003) ขณะเดียวกัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 หน่วยงานกลางของโลกคือ UNESCO ได้เริ่มคัดเลือกแหล่งมรดกโลกอันรวมถึงเมืองที่คุณค่า มีกระแสการพัฒนาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ความเป็นโลกาภิวัตน์ เช่น กระแสการกินอย่างละเมียด (Slow food movement) เมื่อปี พ.ศ. 2529 ในประเทศอิตาลี ซึ่งมีแนวคิดปฏิเสธอาหารจานด่วน (Fast food) นำไปสู่แนวคิดการใช้ชีวิตแบบเนิบช้า (Slow living) แบบต่างๆ (อ่านเพิ่มเติมใน Craig & Parkins, 2006) ที่ส่วนหนึ่งมาพร้อมกับการโหยหาอดีต (Nostalgia))

ความเป็นไปเหล่านี้ ส่งผลให้ในประเทศไทยได้มีการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ทำให้การศึกษาวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสถาปัตยกรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมของสถานที่ การบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น ถูกให้ความสำคัญมากขึ้น อันส่งผลต่อแนวคิดในการศึกษาวิจัยเพื่อหาเอกลักษณ์ท้องถิ่นและความรู้สึกเป็นถิ่นที่ (Sense of place) ของสถานที่นั้นๆ ซึ่งในบทความของระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี (Oranratmanee, 2009, pp. 61-62) ได้เสนอแนะว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงมิใช่เพียงการพรรณนา หรือการโหยหาอดีต แต่ควรมีประเด็นที่หลากหลายตามพลวัตของสังคมและโลก เช่น ความยั่งยืน (Sustainability) ขณะที่ธนิศร์ เสถียรนามและนพดล ตั้งสกุล (Satheinnam & Thungsaku, 2014, pp. 277-278) ได้กล่าวถึงกระบวนการที่สำคัญในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไว้ว่าต้องเข้าใจการในพลวัตการเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันกระแสการพัฒนา การบูรณาการศาสตร์วิชาและขยายกรอบการศึกษา ทั้งในบริบทสากลและในประเทศไทย

ภายใต้บริบทความเป็นประเทศกำลังพัฒนาในปัจจุบันเช่นประเทศไทย บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับศาสตร์อื่น การนำระเบียบวิธีวิจัย (Research method) ของศาสตร์อื่นมาใช้กับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ข้อสังเกตและเสนอแนะต่อแนวทางและระเบียบวิธีในการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภายใต้บริบทของสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบันและอนาคต ผ่านการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ เพื่อวิเคราะห์ทิศทางการวิจัยที่ผ่านมา ขอบเขตความต้องการหรือปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อให้เกิดการศึกษาวิจัยเพื่อการสร้างองค์ความรู้ให้หลากหลาย มีมิติที่ครอบคลุมในทุกระดับ และตอบสนองต่อความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่า การบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ร่วมกันในการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. วิธีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภายใต้บริบทร่วมสมัย

โดยพื้นฐานแล้ว วิธีการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไม่ได้มีความพิเศษแต่อย่างใด และมีความเหมือนกับวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ ซึ่งเริ่มต้นมาจากตะวันตกและใช้วิธีการพื้นฐานของศาสตร์เหล่านี้ร่วมกัน ส่วนการนำเสนอผลศึกษางานวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นการผสมผสานเนื้อหาหลัก 2 ส่วน ได้แก่ หนึ่ง การเรียบเรียงนำเสนอและวิเคราะห์ผลการศึกษา แล้ววิพากษ์ส่วนที่เป็นข้อเท็จจริง ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (ซึ่งในการวิเคราะห์ วิพากษ์ผลการศึกษาก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและทฤษฎีของศาสตร์เหล่านี้ อีกด้วย) และสอง การเสนอแนะแนวทางในเชิงนโยบายและเชิงกายภาพ

อย่างไรก็ดี ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีการศึกษาแนวใหม่เกิดขึ้นหลายรูปแบบ เช่น วิธีการวิจัยเชิงปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ที่เรียกว่าการศึกษา “ปรากฏการณ์” (Phenomenon) ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งต่อไปผู้เขียนจะนำเสนอและอภิปรายวิธีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สำคัญที่ประยุกต์ใช้วิธีการของศาสตร์อื่นๆ และเป็นพื้นฐานในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของไทยมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

วิธีการทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ (Cultural anthropology and history approach) มานุษยวิทยา (Anthropology) คือการศึกษาสังคมของมนุษย์ ในมิติต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วน มานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural anthropology) เป็นการศึกษาวัฒนธรรม รวมถึงบรรทัดฐานของทัศนคติ และคุณค่า ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ยอมรับ อันจะส่งผลต่อทิศทางของเศรษฐกิจ การเมือง และมุมมองในด้านต่างๆ³ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่ามานุษยวิทยาวัฒนธรรมกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะเนื้อหาหลักของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมคือ “วัฒนธรรม” โดยมีสาระสำคัญหรือ “คุณค่า” ที่อยู่เบื้องหลังการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเช่นกัน (Oliver, 1997, p. 8) ทั้งนี้วิธีการวิจัยที่สำคัญที่สุด ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะอธิบายรูปแบบทางกายภาพของสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้ความเป็นปัจเจกบุคคล ผ่านการพรรณนา โดยมีการอธิบายและการวิเคราะห์ รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน (Settlement pattern) หรือ ลักษณะของที่อยู่อาศัยในเนื้อหา เพียงแต่จะไม่ลงลึกในการเก็บข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นเมื่อเทียบกับการศึกษาวิจัยทางสถาปัตยกรรมโดยทั่วไป ที่จะทำการรังวัดและเขียนแบบลักษณะทางกายภาพ รวมถึงรูปแบบการใช้พื้นที่ที่ปรากฏให้เห็นในเวลานั้น เป็นต้น

ส่วนประวัติศาสตร์ เป็นความรู้ที่อาจกล่าวได้ว่ามีมาตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้น มีความสำคัญต่อการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้แก่ การเรียบเรียงประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นๆ หรือการตั้งโครงสร้างประวัติศาสตร์ (History construction) ผ่านการตีความหรือการแปลความหมายทางประวัติศาสตร์ (History interpretation) เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นพลวัต แต่วิธีการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จำเป็นต้องมีรายละเอียดมากกว่าการถือเอาบันทึกหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก เพราะยังมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

อาจกล่าวได้ว่าวิธีการศึกษาของทั้งสองศาสตร์ แม้ว่าเป้าหมายและวิธีการจะต่างกันแต่ยังเชื่อมโยง รวมถึงเรียนรู้จากกัน กล่าวคือ ในการศึกษามานุษยวิทยาวัฒนธรรม วิธีการวิจัยสำคัญคือการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อที่จะเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา ในขณะที่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับการค้นคว้าเอกสารในรูปแบบต่างๆ ที่มีการบันทึกไว้ก่อนหน้า ซึ่งแม้ทั้งสองวิธีการจะมีความแตกต่าง

³ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ผลการศึกษาส่วนมากมาจากประเทศอังกฤษและอเมริกา อันเป็นผลจากการล่าอาณานิคมของอังกฤษ การศึกษาในระยะแรกเริ่มได้ให้ความสำคัญกับการบันทึกเรื่องราวในอดีต แต่ในปัจจุบันความเป็นไปในปัจจุบันหรือข้อเท็จจริงได้ถูกให้ความสำคัญ รวมถึงขยายขอบเขตมาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของโลกมากขึ้น (Oliver, 1997, pp. 6-7) จากอิทธิพลของความเป็นโลกาภิวัตน์

กันอย่างมาก แต่ไม่ว่าจะใช้วิธีใดก็ตาม ต่างไม่สามารถมองสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยเป็นสิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือไม่มีมิติทางประวัติศาสตร์ได้ (Oliver, 1997, p. 46) การผสมผสานทั้งสองวิธีการเพื่อการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จะช่วยให้การเก็บข้อมูลหรือรวบรวมเอกสารมีประสิทธิภาพมากขึ้นและครอบคลุมรอบด้าน เช่น วิธีการทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม มีการตั้งข้อสังเกตต่อความสัมพันธ์ของรูปแบบอาคาร การใช้วัสดุและคุณค่าที่ได้จากข้อมูลภาคสนาม ส่วนวิธีการทางประวัติศาสตร์ใช้การค้นคว้าและตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับกฎเกณฑ์หรือปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาอย่างเหตุเป็นผล และมีเอกสารที่เป็นหลักฐานในการอ้างอิง

วิธีการทางสังคมวิทยา (Sociology Approach)

คำว่าสังคมวิทยา (Sociology) ถูกใช้ครั้งแรกโดยนักปรัชญาฝรั่งเศส Auguste Comte (ค.ศ. 1798-1857) เป็นการศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างและหน้าที่ ปรากฏการณ์ทางสังคมและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องของสังคมมนุษย์ เนื้อหาครอบคลุมบทบาทต่างๆ ของสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ขอบเขตการศึกษาของสังคมวิทยากับมานุษยวิทยาวัฒนธรรมจึงเหมือนกัน เพียงแต่สังคมวิทยาให้น้ำหนักกับการศึกษาข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ขณะที่มานุษยวิทยาวัฒนธรรมให้น้ำหนักกับโครงสร้างจิตใต้สำนึกที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของผู้คน สังคมวิทยาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเนื่องจากศึกษาสิ่งที่จับต้องหรือพบเห็นได้ ปรากฏการณ์ที่มีนัยสำคัญทางสังคมและควรแก่การศึกษามีอยู่มาก เช่น การจัดวางของที่วางกับมุมมองหรือบทบาทของผู้คนในสังคมเป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมการอยู่อาศัย การก่อสร้างของคนในชุมชน พื้นที่ที่แสดงออกถึงบทบาทของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปกับวัฏจักรของการก่อสร้าง เป็นต้น

Comte ได้แสวงหาความจริงตามแนวคิดปฏิกฐานนิยม (Positivism) ที่ยึดถือองคภาวะซึ่งสามารถสังเกตได้โดยตรงจากประสบการณ์ของสิ่งที่อยู่ภายในขอบข่ายการศึกษา และสังคมวิทยาควรมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ คือเกี่ยวข้องกับข้อเสนอกที่สามารถตรวจสอบได้โดยตรงเท่านั้น จึงมีการใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น การทดลองและการสำรวจ ในขณะที่กลุ่มซึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น (Bhattacharjee, 2012, pp. 7-8)

วิธีการเก็บข้อมูลทางสังคมวิทยามีความหลากหลาย ตั้งแต่สังเกตปรากฏการณ์ การอธิบายข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การสำรวจ ตรวจสอบและตั้งคำถาม การสัมภาษณ์กลุ่มอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ วิพากษ์ ค้นหากฎเกณฑ์ องค์ความรู้ของปรากฏการณ์ บรรทัดฐาน การยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ เพื่อใช้วิเคราะห์ผลของปรากฏการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อน ให้ทราบความเป็นไปของสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น วิธีการเหล่านี้ถูกประยุกต์ใช้กับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดย หลังจากการลงภาคสนามในเบื้องต้น นำไปสู่การปรับโครงสร้างของเนื้อหาที่เป็นหัวข้อของการศึกษา การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การออกแบบการสำรวจภาคสนามเพื่อให้ได้ทราบประเภทของข้อมูลที่ต้องการ โดยสร้างกรอบโครงสร้างของการสำรวจตามทฤษฎีที่ได้มีการออกแบบไว้ก่อนแล้วมีความสอดคล้องกับหัวข้อการศึกษา การเข้าไปสำรวจภาคสนามอีกครั้งเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เรียบเรียงประเมินผลข้อมูลที่ได้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับสมมติฐานหรือทฤษฎีแล้วจัดทำเป็นรายงานหรือเอกสาร

อย่างไรก็ตาม ควรหลีกเลี่ยงการใช้ข้อมูลผิดประเภทหรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การสำรวจภาคสนามต้องมีความสมบูรณ์ของข้อมูล จึงจะสามารถนำมาใช้สนับสนุนวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยได้ ข้อมูลจึงควรเป็นข้อมูลขั้นที่หนึ่ง หากมีความไม่สมบูรณ์เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล แบบสอบถามที่ไม่รัดกุมหรือไม่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษา เป็นต้น ผู้ศึกษาวิจัยจะต้องระมัดระวังในการประเมินผล รวมถึงต้องใช้วิธีการอื่นๆ เข้ามาช่วยและประการที่สอง ไม่ว่าวิธีการที่ใช้จะมีความซับซ้อน มีหลักการและเป็นเหตุเป็นผลอย่างไรก็ตาม แต่การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างรัดกุม

วิธีการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology Approach)

ระเบียบวิธีวิจัยที่ประยุกต์จากปรากฏการณ์วิทยา พยายามจะอธิบายพฤติกรรมในสภาพแวดล้อม ซึ่งได้เริ่มมีการประยุกต์ใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 วิธีการวิจัยจากปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) มาจาก Edmund G.A. Husserl (ค.ศ. 1859-1938) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ที่ถือเป็นผู้ก่อตั้ง แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นผู้ซึ่งเชื่อว่าประสบการณ์ของมนุษย์เป็นแหล่งรวมความรู้ทั้งหมด ดังนั้น ปรากฏการณ์วิทยาจึงเน้นการทำความเข้าใจประสบการณ์ เพื่อให้เข้าใจความเป็นจริงรอบตัวเราโดยการวิเคราะห์ ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ เช่น การตัดสินใจสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ การรับรู้และการกระทำ โดยมีเป้าหมาย เพื่อ (1) อธิบายความเป็นจริงของสังคมจากมุมมองเชิงอัตวิสัยที่หลากหลายของผู้ที่เกี่ยวข้องและ (2) ทำความเข้าใจ ความหมายเชิงสัญลักษณ์ ที่ซ่อนอยู่ภายใต้ประสบการณ์เหล่านั้น ทั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจะต้องไม่มีสมมติฐานที่ตั้งไว้ล่วงหน้า ตัดอคติส่วนบุคคลออก เพื่อให้สามารถเข้าใจโครงสร้างเชิงลึกที่ส่งผลต่อการคิด ทักษะคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมของ ผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะศึกษา (Bhattacharjee, 2012, p. 109)

นอกจากนี้ นักปรัชญาชาวเยอรมัน Martin Heidegger (ค.ศ.1889 -1976) ก็เป็นนักวิชาการที่สำคัญอีกคน หนึ่งที่ศึกษาในด้านปรากฏการณ์วิทยา มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาทางสิ่งแวดล้อมสถาปัตยกรรมที่เป็นที่รู้จักกัน แพร่หลายคือ การศึกษาเรื่องสถานที่ (Place) ที่อยู่อาศัย (Dwelling) และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การศึกษาปรากฏการณ์วิทยา ในปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ จึงถือเป็นสำนักความคิดที่สำคัญยิ่งอันหนึ่ง ซึ่งในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ ประโยชน์จำนวนมาก

วิธีการศึกษาปรากฏการณ์วิทยาที่สำคัญที่ใช้กันแพร่หลาย นำเสนอโดยนักจิตวิทยาสภาพแวดล้อมชาว ฝรั่งเศส Korusec-Serfaty (1985, p.68) ที่กล่าวถึงทฤษฎีและประสบการณ์จากการวิจัยปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งมี 3 ด้าน ดังนี้ 1) การใช้ตรรกะเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ (The phenomenon-logical description) แสดงความรู้สึก ของผู้สังเกตการณ์ ที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรงไปตรงมา 2) วิธีมองหาความสัมพันธ์ (The eidetic approach) การ หาง่องค์ประกอบที่สำคัญในปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในปรากฏการณ์นั้นๆ 3) วิธีการตีความ (The hermeneutic) คือการค้นหาคำความหมายที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ เพื่อที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยนำหลักการของการตีความมาประยุกต์ใช้ (ซึ่งในภายหลังได้พัฒนาเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่เรียกว่า Hermeneutic phenomenology (Photisita, 2011, p. 185))

นอกจากนี้ Seamon (1982, pp. 119-140) ได้นำเสนอเทคนิคในการวิจัยจิตวิทยาในสภาพแวดล้อม ให้มี ประสิทธิภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาปรากฏการณ์ 5 วิธี ประกอบด้วย 1) การสะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ 2) การ อธิบายหัวข้อด้านคุณภาพในเชิงลึก 3) การตีความเอกสาร 4) การสำรวจกลุ่มตัวอย่าง 5) การสังเกตสถานที่และ สภาพแวดล้อมอย่างละเอียด

ชาย โฟริสตา (Photisita, 2011, pp. 182-185) เห็นว่าเครื่องมือสำคัญในการศึกษาปรากฏการณ์วิทยา ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก ที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจในความหมายของประสบการณ์ มากกว่าเน้นความหลากหลายและ ความเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น นอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว ยังมี การสังเกตการณ์สิ่งที่พบเห็น และบันทึกสภาพแวดล้อมและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของผู้อยู่อาศัยอย่างละเอียด เพื่อ ให้เข้าใจถึงพฤติกรรมและทัศนคติของคนเหล่านั้นต่อประเด็นที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา และนอกเหนือจากรูปแบบ บริบท และวัสดุก่อสร้าง ทักษะคิด การให้คุณค่าความหมายขององค์ประกอบต่างๆ ในสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยหรือชุมชน เป็นต้น ซึ่งไม่ว่าจุดยืนของผู้ศึกษาวิจัยจะเป็นอย่างไร จำเป็นต้องมีการบันทึกข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานใน การประยุกต์ใช้กับอาคารร่วมสมัยทั้งสิ้น

วิธีการตีความหมาย (Hermeneutic Approach) หรือ อรรถปริวรรตศาสตร์

Hans-Georg Gadamer (ค.ศ.1900-2002) นำเสนอทฤษฎีการตีความ โดยเชื่อว่าโลกแห่งประสบการณ์ของมนุษย์ ประกอบขึ้นจากปรากฏการณ์ของความเข้าใจและการอธิบายสิ่งที่เข้าใจได้ เกิดเป็นขอบเขตการศึกษาโดยวิธีการตีความ ซึ่งใช้หลักปรัชญาเพื่อช่วยอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น Gadamer เห็นว่าการทำความเข้าใจเป็นประเด็นหลักของการตีความและเป็นการทำความเข้าใจพื้นฐานของมนุษย์ที่ไม่สามารถแยกจากการดำรงอยู่ของผู้คน ที่ต่างอยู่ในกระแสธารของประวัติศาสตร์และประเพณีที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ละวัฒนธรรม และดำเนินต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ซึ่งความเข้าใจที่ว่านี้มีลักษณะที่เป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ (Palmer, 1969, p. 117) คือ 1) ก่อนที่จะเกิดความเข้าใจโดยการตีความในสิ่งใดๆ มนุษย์แต่ละคนก็จะมีพื้นประวัติศาสตร์ สังคมหรือความรู้ความเข้าใจบางอย่างที่สะสมมาก่อนหน้านั้นแล้ว 2) สิ่งที่ต้องการจะตีความ ต่างมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของตัวเองซ่อนอยู่ 3) สังคมมีผลต่อการกำหนดคุณค่า อันหมายถึงการตีความนั้นไม่ได้เกิดจากทัศนะของผู้วิจัยอย่างเดียว ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ต่างผสมผสาน ทับซ้อนและมีผลต่อการตีความเป็นคู่ขนานไป

Gadamer ยังสนับสนุนแนวคิดของ Heidegger (1958) ในด้านการตีความ ที่เห็นว่าศาสตร์การตีความไม่ใช่ระเบียบวิธีวิจัยอย่างหนึ่ง แต่เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการสำรวจโลกของชีวิตมนุษย์ และเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของผู้คน ในปี พ.ศ.2518 เมื่อหนังสือ “ความจริงและวิธีการ” (Truth and Method) ถูกเผยแพร่ Gadamer จึงถูกยอมรับในฐานะบิดาแห่งการตีความหมายในยุคแรก (อ่านเพิ่มเติมใน Gadamer, 2006) ที่เสนอกรอบของกระบวนการแปลความหมาย (Interpretation) ที่รวมถึงการเขียน การพูด (จากเดิมที่เป็นเอกสารอย่างเดียว) และอื่นๆ ที่ไม่ใช่คำพูด เช่น ข้อสันนิษฐานและสัญศาสตร์ (การศึกษาสัญลักษณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร) (Bhattacharjee, 2012, p. 117)

จากการพัฒนาของสังคมและมาตรฐานการดำรงชีวิตที่สูงขึ้น พื้นที่ทางวัฒนธรรมภายในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในขั้นตอนนี้จะเห็นว่าผู้คนมีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลายมากขึ้นตามเวลาของนาฬิกาชีวิตที่เพิ่มขึ้นทุกวินาที เมื่อเทียบกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในอดีตพบว่า มีช่องว่างระหว่างความคิด รูปแบบการดำเนินชีวิตและองค์ความรู้ที่ต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงควรจะต้องตีความให้เข้าถึงในเชิงลึกและทำความเข้าใจต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของคนในชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักต่อคุณค่าของอาคารเหล่านี้ โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ควรคำนึงถึง ดังนี้

ประการแรก นักวิจัยต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคน วัตถุหรือกายภาพ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งจากมุมมองของตัวเองหรือผู้วิจัย (Etic approach) และมุมมองของผู้อื่นๆ (Emic approach)

ประการที่สอง การเกิดขึ้นและมีอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการและผู้คนหลายประเภท ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ช่างและผู้อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง เป็นต้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนจึงมีความสำคัญ เพื่อให้เข้าใจและตีความความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆ ทัศนคติและมุมมองการให้คุณค่าต่อการก่อสร้างของผู้อยู่อาศัย หรือการศึกษาความหลากหลายของความสัมพันธ์ที่ขยายมิติออกไปในท้องถิ่นผ่านกิจกรรมการก่อสร้าง ที่ทำให้รู้ถึงองค์ประกอบของผู้คนที่ร่วมกันสร้าง ผู้มีส่วนตัดสินใจและออกแบบ ผู้สังเกตการณ์ เช่น นักท่องเที่ยว ว่ามีความเห็นหรือทัศนะต่อสิ่งที่เรากำลังศึกษาอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นมิติ ระดับหรือพื้นที่ของความสัมพันธ์ ที่แสดงออกในกิจกรรมการก่อสร้างว่าเป็นอย่างไร สิ่งที่เราดำเนินไปนี้มีคุณค่าอย่างไร สะท้อนให้เห็นอะไร มีความเกี่ยวข้องหรือเป็นไปจากสาเหตุปัจจัยใด เป็นต้น

นอกจากนี้ในสังคมร่วมสมัย ความหมายของสัญลักษณ์ทางศิลปะในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (รวมถึงสัญลักษณ์ของพิธีกรรมในกระบวนการก่อสร้าง) มักมีนัยสำคัญทางวัฒนธรรม แต่ด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ ประสบการณ์และบริบทในปัจจุบัน คนในท้องถิ่นจึงอาจขาดความเข้าใจ รวมทั้งมีการตีความที่ต่างกันไป จึงมีความ

แตกต่างจากสังคมดั้งเดิม แม้แต่ผู้ที่สร้างสรรค์เองก็อาจหลงลืมความหมายแฝงทางวัฒนธรรมในสัญลักษณ์ทางศิลปะเหล่านี้ และมีการผลิตซ้ำโดยไม่ได้มีการถ่ายทอดความหมายที่อยู่ในสัญลักษณ์ดังกล่าวนำไปสู่การเบี่ยงเบนของการรับรู้ ดังนั้นสำหรับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในมิติของการตีความ จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา (Content) ของผู้คนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเข้าใจต่อปัจจัยทางด้านสังคมและประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางประวัติศาสตร์ แนวคิดการให้คุณค่าที่แสดงออกมา การตีความศิลปะพื้นบ้านและความเข้าใจที่เป็นเชิงลึกครอบคลุมทุกมิติเท่าที่จะทำได้ จึงจะมีส่วนในการสนับสนุนการพัฒนาและสืบทอดความแท้ในมรดกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

วิธีการศึกษาวิจัยตามยาว (Longitudinal Study)

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีความเป็นพลวัตและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวัน เป็นองค์ประกอบหนึ่งของพื้นที่ทางประเพณี (Cultural space) อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้รับผลกระทบจากภาวะความทันสมัย (Modernization) ที่มีผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและมิติต่างๆ หากมุ่งเน้นการศึกษาเพียงความเป็นไปในอดีต โดยละเลยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และไม่ทำความเข้าใจความเป็นไปที่เกิดขึ้น ก็จะส่งผลให้ผู้ศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไม่สามารถทำความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อความงามที่เรียบง่าย แต่ลึกซึ้งทางวัฒนธรรม ประโยชน์ใช้สอยหรือทัศนคติแนวความคิดการก่อสร้างของช่างผู้ก่อสร้างภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละช่วงเวลา

การศึกษาวิจัยตามยาว (Longitudinal study) เป็นการติดตามศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนามเป็นสำคัญ มีการสังเกตวัดค่าตัวแปรเดียวกัน ที่เรียกว่าเป็นบริบทของสภาพแวดล้อม (Context) (Lucus, 20016, p. 69) เป็นระยะเวลายาวนาน อาจใช้เวลาหลายปีหรือเป็นสิบปี โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ร่วมกับวิธีการในสาขาจิตวิทยา และสังคมศาสตร์เพื่อศึกษาเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งต่างจากการศึกษาวิจัยตามขวาง (Cross-sectional study) ที่เก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างหรือกรณีศึกษา เพียงครั้งเดียวหรือช่วงสั้นๆ พร้อมกัน ซึ่งในหลักการแล้ว การศึกษาในระยะยาวย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่าการศึกษาตามขวาง เนื่องจากวิธีการอย่างหลังจะเห็นเพียงการเปลี่ยนแปลงหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสั้นๆ (Bhattacharjee, 2012, p. 39). ซึ่งกระทำโดยการเทียบข้อมูลระหว่างวันหรือช่วงที่เก็บข้อมูลกับข้อมูลย้อนหลังที่ปรากฏในอดีต ขณะที่การศึกษาในระยะยาวศึกษาการเปลี่ยนแปลงหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มเก็บข้อมูลต่อเนื่องไปเป็นระยะที่ยาวนาน จะมีข้อมูลที่สามารถใช้อธิบายผลการศึกษาดูละเอียดและเห็นความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ อย่างต่อเนื่อง (Bhattacharjee, 2012, p. 79). เพียงแต่ช่วงระยะเวลาที่ต้องใช้ในการศึกษามีความยาวนาน อันหมายถึงเวลาค่าใช้จ่ายและทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่ต้องใช้จะมากขึ้น

ในทัศนะของผู้เขียน การศึกษาตามขวางมักนำเอาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลาที่ทำการศึกษา มาจัดแบ่งหมวดหมู่ร่วมกับการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตามกรอบ (Criteria) ที่กำหนด โดยไม่ได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกิจกรรมในชีวิตประจำวันของผู้คน เช่น ประเพณีวัฒนธรรม งานเทศกาลในแต่ละช่วงเวลาและสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร อาจเนื่องจากผู้วิจัยมีกรอบเวลาอันจำกัด

ส่วนการศึกษาวิจัยตามยาว เป็นการศึกษาโดยบูรณาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเข้ากับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ประเพณี พิธีกรรมและความเป็นไปที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของปี เป็นการศึกษาภายใต้พลวัตของบริบททางวัฒนธรรมที่ครอบคลุมรอบด้าน วิธีการศึกษาดังกล่าว ช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิเคราะห์ความเป็นไปของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในองครวม ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมร่วมสมัยและองค์ประกอบอื่นๆ ผ่านการสำรวจพื้นที่ที่ศึกษาในแต่ละช่วงที่กำหนด เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และผลกระทบจากปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้เนื่องจากพลังชีวิตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกิดจากการคงอยู่ ที่ปรากฏเฉพาะในช่วงเวลาหนึ่ง ภายใต้บริบทเฉพาะของสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันของมนุษย์ (Humanistic environment) เช่นเดียวกับลักษณะเฉพาะของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เกิดเป็นเสน่ห์ที่ต่างจากพื้นที่อื่น เป็นกระบวนการที่ผสมระหว่างประสบการณ์ในด้านความงามและหน้าที่ใช้สอย ที่สนองต่อความพึงพอใจกับผู้ใช้ส่วนใหญ่ได้ โดยประสบการณ์และความพึงพอใจที่ว่าเป็นมักเป็นสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน โดยผูกอยู่กับเวลา สถานที่ ประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ในความเป็นจริงแล้ว เสน่ห์ดังกล่าวมีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หรือเป็นเสน่ห์ในแต่ละช่วงเวลาที่เป็นตัวแทนของสถานที่หรือชุมชนนั้นๆ

ในภาพรวมของวิธีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จะเห็นว่าปัจจุบัน สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอาจไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ที่มีความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทที่ชัดเจนเหมือนก่อน เช่นเดียวกับชนบทในปัจจุบันก็มีความแตกต่างของสภาพแวดล้อมเมื่อเทียบกับยุคแรกของการตั้งถิ่นฐานมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่า สถานะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในหมู่บ้านปัจจุบันเป็นอย่างไร ถูกปรับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้หรือไม่ อย่างไร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนรูปของขอบเขตทางวัฒนธรรมของหมู่บ้าน (Cultural boundary) ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับขอบเขตทางกายภาพ (Physical boundary) เพื่อทำความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กับสถานภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและปัจจัยทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เคลื่อนที่แบบมีพลวัตผ่านมุมมองและวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย ดังนั้นการประยุกต์ใช้วิธีการของหลายๆ ศาสตร์ดังที่กล่าวไปข้างต้นเข้าด้วยกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น

นอกจากนี้ พัฒนาการการศึกษาของชาติตะวันตกแสดงให้เห็นแนวทางการศึกษาหลักๆ 2 แนวทาง คือ 1) เน้นการใช้หลักวิชาการเพื่อศึกษาสิ่งที่อาจเรียกว่าสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของ “วัฒนธรรมระดับต่ำ” (Low culture built environment) ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับวัฒนธรรมระดับสูง (High culture) (อ่านเพิ่มเติมใน Gans, 2008) ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของสังคมปัจจุบัน ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ 2) การผสมผสานและประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยจากศาสตร์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นสากลและสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการศึกษาวิจัยสมัยใหม่

โดยสรุปแล้วจะพบว่า วิธีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่กล่าวมาข้างต้นไม่สามารถแบ่งแยกให้ขาดออกจากกันได้ แต่สามารถใช้ร่วมกันหรือมีส่วนที่ทับซ้อนกันอยู่ โดยเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิธีการศึกษาที่ใช้กันทั่วไป อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ และช่วยให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบายขึ้น ต่างก็เป็นผลมาจากวิธีการใหม่ๆ เพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ๆ ในการวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบกระบวนการและวิธีการอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การใช้สหวิทยาการ (Interdisciplinary) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและปัญหาใหม่ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสังคมและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ

3. ทศนงายใต้ของบริบทของสหวิทยาการในประเทศไทย

ในภาพรวมจากแรกเริ่มของการศึกษาที่มีขอบเขตครอบคลุมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จากในอดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบว่า หัวข้อของการศึกษามีพัฒนาการเริ่มจากการเรียนรู้ทำความเข้าใจที่เป็นกายภาพของอาคาร ที่ถูกมองว่ามิรูปลักษณ์แปลกตาสำหรับบุคคลภายในชุมชนนั้นๆ ซึ่งอยู่ในช่วงที่การคมนาคมติดต่อสื่อสารยังไม่สะดวกสบายเช่นทุกวันนี้ การศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบดังกล่าว ทั้งในเชิงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในธรรมชาติอันได้แก่ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ทรัพยากร ไปถึงวัฒนธรรม จากนั้นการศึกษาได้ขยายขอบเขตครอบคลุมมิติอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิตทัศนคติ ที่มีผลต่อการก่อรูปและการเปลี่ยนแปลง หรือแม้แต่นโยบายทางด้านการเมือง การปกครอง ทิศทางของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การค้นพบภาวะโลกร้อน การแพร่หลายและเปลี่ยนรูปไปของ

เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารและการคมนาคม ที่มีผลต่อพฤติกรรมและการปรับตัวของมนุษย์ ซึ่งยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของรูปลักษณ์และลักษณะการใช้พื้นที่ของอาคาร ให้สามารถรองรับความต้องการที่ซับซ้อนมากขึ้นกว่าความอยู่รอดเมื่อเทียบกับบริบทในอดีต รวมถึงทิศทางการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านอื่นๆ เช่น การอนุรักษ์พลังงาน การพัฒนาวัสดุเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถนำไปใช้ก่อสร้างในพื้นที่ที่มีทรัพยากรจำกัด การบริหารจัดการการท่องเที่ยว หรือแม้แต่การเปลี่ยนผ่านทางประชากร (Demographic transition) เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น ดังนั้นในการบูรณาการวิธีการศึกษาวิจัยของศาสตร์อื่นเพื่อมาใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปของวิธีการศึกษาในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

ทิศทางของการศึกษาแบบ “มองกลับหลังเพื่อจะเดินไปข้างหน้า”

ในปัจจุบันการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นส่วนหนึ่ง เป็นการวิเคราะห์รูปแบบ คุณค่าและปัจจัยทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อสร้างโครงของประวัติศาสตร์ พัฒนาการของสภาพแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่ศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์จากอายุที่เก่าแก่ รูปลักษณ์ หรือการใช้วัสดุที่มักต่างจากในปัจจุบัน ภายใต้วิธีการวิจัยในเชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (ดูเพิ่มเติมใน Satheinnam & Thungsaku, 2015; 2016, pp. 67-69) โดยใช้ปัจจัยด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงเป็นตัวหลักในการอธิบาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการหรือนำไปใช้ออกแบบอาคารสมัยใหม่ สถาปัตยกรรมที่ถือเป็นตัวแทนของเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษา อาคารเหล่านี้บางส่วนเสี่ยงกับการถูกรื้อถอน ดังนั้นข้อเสนอแนะในมิติของการพัฒนาและสืบทอด (เช่น อะไรคือจิตวิญญาณของพื้นที่ สิ่งที่ควรสืบทอด สิ่งที่ไม่เหมาะสมและแนวทางการปรับเปลี่ยน เป็นต้น) ภายใต้บริบทและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่น ความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย วัสดุ ช่างฝีมือ ทัศนคติในด้านความงาม เป็นต้น จะทำให้การวิเคราะห์ในด้านต่างๆ สอดคล้องกับความเป็นจริงของโลกมากขึ้น

เนื่องจากแม้ว่าสภาพแวดล้อมในปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่การใช้งานที่อยู่อาศัยและพื้นที่สาธารณะต่างๆ ก็ยังคงดำเนินไปไม่มีจุดสิ้นสุด และมีความหลากหลายของรูปแบบ ขอบเขตการศึกษาในปัจจุบันจึงควรที่จะมองความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภาพรวมให้มากขึ้นว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีข้อที่ต้องปรับปรุงอย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อแนวทางการสืบสาน เกิดการผสมผสานให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้ใช้อาคารที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือชุมชนได้มากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นสังคมเกษตรกรรมและมีการปรับเปลี่ยนของวิถีและกระบวนการผลิตอยู่ตลอดเวลาจากปัจจัยภายในและภายนอก หรือแม้แต่ปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามชาติที่มีอยู่มาก ทำให้เกิดที่อยู่อาศัยที่ผสมผสานรูปแบบและความชำนาญที่มีอยู่เดิมกับความทันสมัยตะวันตกหรือตามรสนิยมของเจ้าของ ทำให้สิ่งก่อสร้างเหล่านี้บางครั้งถูกเรียกว่าเป็น “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสมัยใหม่” (New Vernacular)⁴ (อ่านเพิ่มเติมใน Asquith & Vellinga, 2008; Richardson, 2001)

การศึกษาในลักษณะดังกล่าว เช่น “การอ่าน” ความเปลี่ยนแปลงและหลากหลายของชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Chuapram & Panin, 2013, pp. 131-154) จริยศาสตร์ของพื้นที่ (Preyawanit, 2011, pp. 349-376) ตัวอย่างการศึกษาที่กล่าวมา จึงเป็นการมองกลับหลังเพื่อศึกษาว่าจะเดินไปข้างหน้าบนพื้นฐานความเป็นไปของท้องถิ่น ประเทศและโลกอย่างไร เช่น บ้านไม้ที่ก่อผนังชั้นล่างปิดล้อมใต้ถุน เพราะความจำเป็นในด้าน

⁴ อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัยที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าในด้านการก่อสร้างและการประดับตกแต่ง โดยการตีความจากวิสัยทัศน์ของสถาปนิกและผู้พักอาศัยอยู่ในเมือง อาจไม่ใกล้เคียงกับแนวคิดในการใช้งานและเงื่อนไขความเป็นไปของท้องถิ่นในช่วงนี้ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการเคลื่อนไหวทางศิลปหัตถกรรมและสถาปัตยกรรม (Arts and Crafts architectural movement) ของยุโรปและอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1880 และ 1910 ที่ยกย่องความงามของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นว่ามีจิตวิญญาณและความงามของความเป็นมนุษย์อยู่ภายใน

พื้นที่ใช้งานที่เพิ่มขึ้นของบ้าน หรือเพราะผู้อยู่อาศัยอายุมากขึ้นไม่สะดวกจะเดินขึ้นลงบันได หรือกรณีมีการต่อเติมห้องนำติดกับตัวบ้าน เป็นต้น เหล่านี้นับเป็นพัฒนาการของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือไม่

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับการเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาพร้อมสมัย

Rudofsky (1964) ได้กล่าวว่า สิ่งที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีมากกว่าสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาที่สามารถจับต้องได้ ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ปัญหาเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับธรรมชาติ อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิจัยสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น อัตลักษณ์ (Identity) ชชาติพันธุ์กำเนิด (Ethnicity) มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เพื่อสร้างจุดเด่นหรือการจดจำ โดยเฉพาะกับบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยว อาจไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหาของท้องถิ่น ผู้ศึกษาวิจัยควรให้ความสนใจกับขอบเขตการศึกษาและปัญหาที่เชื่อมโยงกันรอบด้าน รวมถึงทฤษฎีและการนำไปใช้ที่หลากหลายและบูรณาการกับองค์ความรู้ในศาสตร์อื่น เพื่อการคิดค้นสิ่งใหม่ การต่อยอดจากของเดิม (Reinvention) และการนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ บางครั้งอาจรวมถึงการศึกษาระบบการเมือง การปกครองและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Power and dominance)

นอกจากนี้ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหาใช้สิ่งที่สืบทอด “ความจริงแท้” (Authenticity) ของวัฒนธรรมที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่ควรจะมองความจริงแท้ผ่านการปรับตัวเพื่อให้เกิดการสืบทอดและคงอยู่ในรูปแบบที่อาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนักน้อย เพราะมีการตีความใหม่ของ “อดีต” โดยคนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับภูมิปัญญาบางอย่างไม่สามารถจะใช้ในปัจจุบันได้ ดังที่ Geertz (1973, pp.11-12) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นของสาธารณะ มีความเหนืออินทรีย์ (Super-organic)⁵ ประกอบด้วยโครงสร้างหลายส่วนที่ดำรงอยู่เสมือนหนึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตและไม่คงที่ ดังนั้นลักษณะธรรมชาติของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ในช่วงเวลาต่างๆ ที่อยู่ภายใต้กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดการเสื่อมถอยหรือเลือนหาย การปรับตัว การฟื้นฟูหรือการพัฒนา ซึ่งในบางครั้งเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นอย่างอื่น ดังนั้น การหาวิธีที่จะทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของอดีตยังปรากฏให้เห็นในอนาคต โดยสามารถขยายประโยชน์ให้มนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องผ่านการสืบทอดภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับความเป็นไปในปัจจุบัน เช่น การศึกษา บ้านและเรือนพื้นถิ่นไทพวน บางปلام้า สุพรรณบุรี : ความแปรเปลี่ยนและการปรับตัว (Panin, 2011, pp. 201-215) การถอดบทเรียนภูมิปัญญาการปรับตัวของเรือนพื้นถิ่นไทใหญ่ บ้านแม่สามแลบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (Srisawat & Oranratmanee, 2016, pp. 31-53) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนนทบุรี : ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง (Chaokromthong, 2014, pp. 49-59)

กระแสนของการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมกับการศึกษาวิจัยเชิงท่องเที่ยว

ในปัจจุบันการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ไม่สามารถเป็นไปเพื่ออนุรักษ์สภาพอาคารไว้เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แนวคิดการเป็นมรดกโลกที่เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 หรือหลังจากมีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ไม่นาน ทำให้หน่วยงานในประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยได้เริ่มให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเพื่อต่อยอดไปสู่การพัฒนาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ส่งผลให้การศึกษาวิจัยเอกลักษณ์ของบ้านหรือชุมชนที่มีคุณค่าหรืออยู่ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของรัฐบาล ได้ถูกนำมาเป็นกรณีศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง การทำแบบสอบถาม การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมุขปาฐะและตำนานต่างๆ ของท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อสร้างกรอบในการกำหนดคุณค่าด้านต่างๆ ของพื้นที่ การบูรณาการกับศาสตร์การบริหารจัดการ เพื่อเพิ่มศักยภาพในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงให้ความสำคัญกับความต้องการของนักท่องเที่ยวผ่านการทำแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ อันจะมีอิทธิพลต่อการสรุปผลการศึกษาด้านต่างๆ โดยเฉพาะภายใต้วิธีการตีความหมายผ่านเอกสารและประสบการณ์

⁵ เป็นคำที่ใช้เริ่มแรกโดยนักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม Alfred Kroeber (ค.ศ.1876-1960) เพื่ออธิบายวิวัฒนาการและระดับของวัฒนธรรมในทางสังคม หลังจากนั้นถูกนำมาใช้ในศาสตร์สาขาอื่นๆ เช่น มานุษยวิทยา

นอกจากนี้ ภายใต้แนวคิดของการท่องเที่ยวในชุมชนหรือพื้นที่อนุรักษ์ ที่มีการแข่งขันทางการตลาดระหว่างพื้นที่ต่างๆ อาจมีการสร้างมูซาปุระ หรือตำนานท้องถิ่นเป็นตัวชูโรงในการสร้างการจดจำ เพื่อให้เข้ามาต่อยอดทางการตลาดได้ ในขณะที่วิถีชีวิต ทัศนคติและความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งใช้พื้นที่ (Space) หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าวตลอดเวลา ไม่ได้ถูกนำมาผสมเข้ากับผลการศึกษาเท่าที่ควร รวมถึงปฏิเสธไม่ได้ว่าผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวถูกกระจายสู่ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่เท่ากัน เช่น ผู้ประกอบการกับคนในชุมชนทั่วไป ดังนั้นในขอบเขตดังกล่าว ผู้ศึกษาวิจัยจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวให้มากขึ้น เพื่อให้วัตถุประสงค์การศึกษาและขอบเขตของการวิจัย สามารถครอบคลุมสิ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างในมิติต่างๆ ให้มากที่สุด

ขณะเดียวกัน ก็ไม่สามารถละเลยการศึกษาทิศทางการพัฒนาของโลกที่เกิดขึ้นในรูปแบบใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา รวมถึงกระแสของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลต่อการให้คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริบทร่วมสมัย เช่น การนำอาคารประเภทโรงงานหรือโกดัง ที่เคยทิ้งร้างมาซ่อมแซมและปรับเปลี่ยนการใช้งาน (Renovate) เชิงการท่องเที่ยว เป็นต้น หรือการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้อาคารเก่าที่มีอยู่เดิม ซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้การอนุรักษ์เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม และผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการบูรณาการศาสตร์และวิธีการศึกษาวิจัยในลักษณะต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันเลยก็ว่าได้ ตัวอย่างการศึกษาภายใต้แนวทางดังกล่าว เช่น ประเด็นวิกฤตเรื่องการอนุรักษ์ชุมชนประวัติศาสตร์ในเมือง สำหรับประเทศไทย (Phimonsatthein, 2013, pp. 100-119) ผลกระทบการท่องเที่ยวต่ออัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอัมพวา (Meak-on & Bejaran, 2013, pp. 1-19)

การละเลยความสำคัญของการก่อสร้ากร่วมสมัยที่สร้างขึ้นเอง

การก่อสร้ากรเอง (Self-help/Spontaneous construction) หมายถึงการก่อสร้าและปรับปรุงที่อยู่อาศัยแบบมีส่วนร่วมของผู้ใช้อาคาร โดยไม่ได้รับคำชี้แนะหรือถูกควบคุมการตัดสินใจจากภายนอก เช่น การเลือกที่ตั้งรูปแบบการก่อสร้า ที่เกิดการช่วยเหลือและปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน อันเป็นลักษณะที่สำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยู่แล้ว สามารถใช้อธิบายพัฒนาการของบ้าน การสร้างสังคมในอุดมคติและการแปลความหมายของรูปแบบที่กลายเป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมในแต่ละท้องถิ่น เหล่านี้เป็นแนวทางการศึกษาที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาสถาปัตยกรรมร่วมสมัย

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาวิจัยควรให้ความสำคัญกับพัฒนาการแนวคิดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เรียบง่ายตรงตามประโยชน์ใช้สอย สอดคล้องกับธรรมชาติของพื้นที่ ไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทันสมัยและมีความต้องการที่ซับซ้อนและหลากหลายมิติมากขึ้น โดยไม่ยึดติดกับ “เอกลักษณ์” ทางกายภาพมากกว่าจิตวิญญาณของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจิตวิญญาณดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเท่าที่จะกระทำได้ เป็นต้น โดยไม่ให้ความสำคัญทันสมัยและความเป็นตะวันตกกว่าเป็นผู้ร้าย ซึ่งอาจเป็นภัยคุกคามที่รุนแรงน้อยกว่าเมื่อเทียบกับการละเลยที่จะสืบทอด “วัฒนธรรม” ของตนเอง ซึ่งมีความอ่อนแอมากขึ้นในเชิงสังคมและจิตวิทยา ส่งผลให้ในบางครั้งเกิดการสร้าหรือช่วงชิง “เอกลักษณ์ร่วม” บางอย่างโดยไม่มองการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัต เพื่อปรุงแต่งหรือสร้าเรื่องราวของวัฒนธรรมในพื้นที่ให้ดึงดูดความสนใจของผู้คน โดยมีผลพลอยได้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้าอำนาจต่อรองได้มากขึ้นทั้งในมิติทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในมิติการพัฒนาการก่อสร้าในพื้นที่ ควรครอบคลุมรูปแบบและระบบการก่อสร้าที่สืบทอดจากภูมิปัญญาที่มีอยู่ โดยพัฒนาร่วมกับการใช้วัสดุก่อสร้าสมัยใหม่ให้ก่อสร้าได้รวดเร็ว แข็งแรงคงทน ราคาไม่แพงและมีความสวยงามในระดับหนึ่ง เช่น การศึกษารูปแบบเทคโนโลยีการก่อสร้าอาคารบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำกรณีศึกษา ชุมชนเชื่อมสัมพันธ์ แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร (Saelim, 2010, pp. 45-56)

เทคโนโลยีการก่อสร้างร่วม สำหรับบ้านพักอาศัยริมน้ำ กรณีศึกษา หมู่บ้านสาขลา ต.นาเกลือ อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ (Kanchanaanurak, 2010, pp. 23-34)

ซึ่งสอดคล้องกับที่ Rapoport (2006, pp. 179-198) ได้กล่าวว่า “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นควรจะสามารถตอบสนองและปัญหาจากสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลง ความสำเร็จและล้มเหลวที่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นต้องเผชิญ เพื่อค้นหาความเป็นไปและความสัมพันธ์ของพื้นฐานบางอย่าง ที่จะทำให้เราเข้าใจธรรมชาติของมันได้ลึกซึ้งขึ้น” ขณะที่พื้นที่และสังคมของทั้งชุมชนชนบทและเมืองในทุกวันนี้มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อยๆ การศึกษาวิจัยที่จะผสมผสานรูปแบบและวัสดุร่วมสมัย เช่น ระบบพิกัด (Modular) หรือระบบกึ่งสำเร็จรูป (Pre-fabrication) ที่จะทำให้เกิดการบ่มเพาะและพัฒนาผู้อยู่อาศัยและช่างในท้องถิ่นให้ตามทันความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในชุมชนของตนเอง เพื่อทำให้มีการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ น้อยลง มีการใช้ค่าก่อสร้างตามฐานะ (Affordable) สอดคล้องกับลักษณะสังคมและวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เกิดพื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสม ผู้อยู่อาศัยมีความสะดวกสบายภายใต้สภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยที่ดีที่สะท้อนให้เห็นลักษณะภูมิอากาศของสภาพแวดล้อม เหล่านี้เป็นประเด็นที่มีประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีความสำคัญต่อความก้าวหน้าในแวดวงวิชาการ แต่อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนจากกลไกของรัฐ อันรวมถึงงบประมาณ ก็เป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอันหนึ่ง ที่มีผลให้ผลการศึกษไม่สามารถต่อยอดในเชิงอุตสาหกรรมได้

ดังนั้นการศึกษาวิจัยจึงควรให้ความสำคัญกับความเป็นไปในปัจจุบันของเขตเมืองและชนบท เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาใหม่ๆ ที่รองรับและรู้เท่าทันการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันส่งผลให้พฤติกรรม การรับรู้และทัศนคติของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ที่จะช่วยให้คุณภาพชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นได้รับการปรับปรุงขึ้น พร้อมกับพัฒนาผู้คนเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ เช่น การศึกษาสถานภาพของที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นภาคกลาง: ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนา (Kirdsiri, 2011, pp. 331-363) คุณลักษณะของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: แนวทางการศึกษาสู่การออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัย (Lorchai, Panin & Kerd Siri, 2015, pp. 61-78)

มุมมองการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนอกเหนือจากความเป็นวิทยาศาสตร์ย่อยของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ภายใต้แนวคิดการสืบทอดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น สถาปนิกจำนวนไม่น้อยมีความเชี่ยวชาญด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมและความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ แต่ควรเพิ่มเติมการบูรณาการการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะนำผลการศึกษามาช่วยอธิบายองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เช่น ความรู้เรื่องพลังงานในอาคาร อันครอบคลุมถึงแสง เสียง อุณหภูมิ ความชื้น การไหลของลม เป็นต้น ให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของโลก ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับปรุงพัฒนาสถาปัตยกรรมร่วมสมัยตามความเป็นจริง เนื่องจากสถาปัตยกรรมเป็นศาสตร์ที่ผสมระหว่างความเป็นวิทยาศาสตร์และศิลปะ การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจึงไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เท่านั้น การกำหนดขอบเขต ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในมิติทางด้านสังคมวัฒนธรรม ทำให้ไม่มีการเชื่อมโยงแนวทางการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยเท่าที่ควร เช่น การใช้เครื่องมือทดสอบที่ไม่ซับซ้อน ซึ่งทดสอบสมมุติฐานบางอย่างได้ในเชิงปริมาณ เช่น ความชื้น การระบายอากาศ เสียง เป็นต้น ที่เห็นได้ชัด คือ ภาวะความน่าสบายในอาคาร การระบายอากาศในธรรมชาติ (Passive ventilation) วัสดุศาสตร์ เป็นต้น ตัวอย่างของการศึกษา เช่น การพัฒนาเรือนพื้นถิ่นอีสานเพื่อสภาวะสบายทางด้านอุณหภูมิ กรณีศึกษา เรือนพื้นถิ่น อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น (Phanpetch, 2009, pp. 43-55.) สภาวะสบายของมนุษย์จากภูมิปัญญาในการอยู่อาศัยร่วมกับนิเวศวัฒนธรรม กรณีศึกษา : เรือนพื้นถิ่น ชุมชนรำแดง-ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตอนล่าง. (Thubthun, 2013, pp. 77-84) เป็นต้น

การศึกษาวิจัยอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเวลา

การสร้างองค์ความรู้ใหม่มักจะต้องเป็นการศึกษาในระยะยาวและต่อเนื่อง (Nartsupa, 2005, p. 4) หรือที่เรียกว่าการศึกษาวิจัยตามยาว ซึ่งจะมีประโยชน์มากกว่าการศึกษาระยะสั้นและสอดคล้องกับธรรมชาติของวัฒนธรรมมนุษย์ที่จะมีการผสมผสาน การเสื่อมสลาย การเปลี่ยนรูปและการเกิดใหม่ ดังนั้นที่อยู่อาศัยที่มีเอกลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลา ก็เกิดจากกลไกการก่อรูปด้วยเหตุปัจจัยเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ส่งผลให้เราพบเห็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา

กลุ่มคนที่ทำการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นนักวิชาการหรือนักศึกษา ที่อาจได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งมีเงื่อนไขของการเบิกจ่ายภายใต้งบประมาณนั้นๆ กิจกรรมการศึกษาวิจัยจึงถูกกำหนดขึ้นภายใต้กรอบดังกล่าว เช่นเดียวกับนักศึกษาที่มีกรอบเวลาของการศึกษาเป็นตัวกำหนด ส่งผลให้การศึกษาวิจัยปรากฏการณ์และความเปลี่ยนแปลงในช่วงต่างๆ สามารถกระทำได้ในเวลาสั้นๆ เท่านั้น การคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เห็นจึงไม่เป็นรูปธรรมได้เท่ากับการศึกษาในระยะยาว

เงื่อนไขของเวลายังทำให้ขาดการศึกษาวิธีชีวิตร่วมสมัยของ “มนุษย์” ซึ่งอาจเป็นผู้ใช้งานหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในมิติต่างๆ ผ่านกระบวนการก่อสร้างและการใช้งานสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งาน ผู้อยู่อาศัย เจ้าของอาคารและช่างฝีมือในท้องถิ่นที่ครอบคลุมตัวแทนของทุกกลุ่มอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความต้องการและพฤติกรรมการใช้งานที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การศึกษาด้วยวิธีสังคมวิทยาในปัจจุบัน ส่วนมากจึงเป็นการวิจัยในช่วงระยะเวลาสั้นๆ

การทบทวนองค์ความรู้กับอุปสรรคในด้านภาษา

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดที่มาของคำถามการวิจัย ขอบเขต คำถาม วัตถุประสงค์และระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา สร้างความเข้าใจในแนวคิดในปัจจุบัน (Groat & Wang, 2013, pp. 50-58) รวมถึงช่วยให้ค้นพบช่องว่างทางวิชาการจากประเด็นที่เราสนใจ และสิ่งที่ต้องการศึกษาวิจัย ควรจะถูกจัดอยู่ในพื้นที่ทางวิชาการส่วนใด (Lucus, 2016, p. 32, pp. 48-53) งานวิจัยที่มีการเผยแพร่ผลการศึกษาในสื่อที่เป็นภาษาสากลที่สำคัญในปัจจุบันคือภาษาอังกฤษ เป็นอุปสรรคที่สำคัญไม่น้อยสำหรับผู้ต้องการทบทวนสถานภาพของการศึกษา ทำให้นิยมค้นคว้าในส่วนผลการศึกษาที่เป็นภาษาไทยหรือแปลเป็นภาษาไทยเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงความรู้ที่เป็นสากลจะสร้างความเข้มแข็งให้ขอบเขตของการศึกษาในวงกว้าง ดังนั้นการพัฒนาทักษะด้านภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้จึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบกรณีหรือปัจจัยต่างๆ ว่า มีความเหมือนหรือต่างออกไปจากแนวคิดทฤษฎีเดิมอย่างไร ที่ส่วนใหญ่เกิดจากนักวิชาการชาวตะวันตกเป็นผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้า ซึ่งในวรรณคดีของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (Nartsupa, 2005, p. 2) เห็นว่าการวิจัยในประเทศไทยมักจะอ่อนแอทางทฤษฎี ทำให้เรื่องที่เราศึกษาค้นคว้าเป็นเพียงข้อมูลท้องถิ่น ไม่มีคุณภาพการต่อองค์ความรู้สากลอย่างที่เราควรจะเป็น

นอกจากนี้ ในการศึกษาที่เป็นการศึกษาข้ามวัฒนธรรมหรืออาณาบริเวณศึกษา (Area studies) ที่มีระบบการตั้งถิ่นฐาน สภาพแวดล้อม ภาษา เชื้อชาติ วัฒนธรรม ฯลฯ แตกต่างจากของไทย จะมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต เช่น การศึกษา *เรือนใต้ในลุ่มน้ำโขง : ไทย ลาว เวียดนาม* (Chansuebsri, 2015, pp. 21-40) *ความเชื่อเรื่องผีกับการก่อรูปของเรือนพื้นถิ่นอุษาคเนย์* (Oranratmanee, 2011, pp. 334-347.) *รูปทรง และการจัดวางที่ว่างภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ : บ้านแปง เมืองนูน ลีบสอง ปันนา ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน* (Kirdsiri, & Muenkhamwang, 2017, pp. 172-197) *เครือข่ายเรือนพื้นถิ่นคนสยามในตมปัด กลันตัน มาเลเซีย* (Panin, 2013, pp. 23-43) เป็นต้น อันเนื่องจากการคมนาคม การติดต่อสื่อสารที่สะดวกมากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในภูมิภาคถูกมองเป็นภาพรวมและทำให้เกิดโครงการความร่วมมือในลักษณะต่างๆ โครงการของพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมได้

เชื่อมโยงเข้าหากันมากขึ้น รวมถึงการให้ความสำคัญกับแนวเขตแดนเชิงวัฒนธรรม (Cultural boundary) มากกว่าการอ้างอิงกับเขตแดน (Territory) อย่างเดียว เนื่องจากการศึกษาอย่างหลังไม่สามารถให้ความกระจ่างถึงความเชื่อมโยงที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาวิจัยต้องมีความรู้ในด้านภาษาที่เกี่ยวข้องในระดับหนึ่งนอกเหนือจากภาษาอังกฤษ เพื่อช่วยในการทบทวนสถานภาพของการศึกษาและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ให้สามารถกระทำได้ในมิติที่มากกว่าการศึกษาโดยแบ่งประเภทของกายภาพ (Typology) เท่านั้น

สรุป

ปฏิเสธไม่ได้ว่าในปัจจุบันนี้ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นถูกให้ความสำคัญมากขึ้นกว่าในอดีต ในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ มีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่อ้างอิงกับปัญหาความเป็นไปในพื้นที่และโลกปัจจุบันมากขึ้น ในขณะเดียวกันได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาวิจัยในเชิงคติชนวิทยา มานุษยวิทยา การท่องเที่ยว และศาสตร์อื่นๆ ที่ผสมผสานกันทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการศึกษาวิจัยที่เปิดกว้าง มีขอบเขตที่ครอบคลุมและหลากหลายมากกว่าเมื่อแรกเริ่มการศึกษาศาสตร์นี้ในประเทศไทย

ขณะเดียวกัน วิธีการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทย ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการ หัวข้อ และขอบเขตการศึกษา ที่ต่างอ้างอิงกับปัญหา กระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและทิศทางในการพัฒนาของโลกและปัญหาต่างๆ ในประเทศ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมถึงมีการศึกษาวิจัยจำนวนไม่น้อย ที่ได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีของสำนักปรัชญาต่างๆ ที่มีการพัฒนาแนวคิดใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง มาปรับใช้ในการวิเคราะห์วิพากษ์ และเชื่อมโยงกับผลการศึกษา

ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นควรจะใช้ประโยชน์จากความเป็นไปดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การศึกษารูปแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงองค์ความรู้ การใช้ทรัพยากร วิธีการวิจัยและแนวคิดการวิจัยร่วมกัน รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจระหว่างสาขาต่างๆ มากขึ้น อันจะส่งผลให้การศึกษาวิจัยและการพัฒนาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกิดแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีการศึกษาวิจัยในพื้นที่ที่ยังไม่ได้มีการศึกษาหรือในประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ และเพื่อส่งเสริมการขยายขอบเขตของการวิจัยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เจตนาทางวิชาการที่ทำให้สามารถประยุกต์ใช้เพื่อรองรับปัญหาหรือความเป็นไปที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นต่างๆ ได้ จึงจะทำให้การศึกษาศาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทยเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง และสามารถพัฒนาให้เกิดแนวคิดทฤษฎีของตัวเองที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากลได้

Reference

- Asquith, L., & Vellinga, M. (Eds.). (2008). *Vernacular in the twenty-first century: Theory, education and practice*. New York, NY: Taylor & Francis.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social science research: Principles, methods, and practices*. North Charleston, SC: Create space Independent.
- Chaichongrak, R., & Freeman, M. (2002). *The Thai house: History and evolution*. New York, NY: Weatherhill.
- Chansuebsri.S. (2015). hūan tai nai lumnam khōng: Thai Lāo mīa nōmā, (in Thai) [Tai houses in the Mekong region: Thailand, Laos, Myanmar]. *Academic Journal Faculty of Architecture, Khon Kaen University*. 14(1): 21-40.

- Chaokromthong, K. (2014). sathāpattayakam phūnthin nonthaburi: khwām sūpnūrang læ kån plānplæng. (In Thai) [Nonthaburi vernacular architecture: Continuity and change]. *Kasem Bundit Journal*, 15(2), 49-59.
- Chuapram, S., & Panin, O. (2013). kån ‘ān khwām plānplæng læ lāklāi khōng chumchon læ sathāpattayakam phūn thin. (In Thai) [“Reading” the change and diversity of communities and vernacular architecture]. *Journal of Mekong Societies*, 9(1), 131-154.
- Craig, W., & Parkins, W. (2006). *Slow living*. London: Berg.
- Gadamer, H-G. (2006). *Truth and method* (2nd ed.). Trans. by Weinsheimer, J. & Mars, D. G. New York: Continuum.
- Geertz, G. (1973). *The interpretation of culture: Selected essays*. New York, NY: Basic Books.
- Graoat, L., & Wang, D. (2013). *Architectural research methods* (2nd ed.). Chichester: John Wiley & Sons.
- Kanchanaanurak, A. (2010). theknōlōyī kānkōsāng sūam samrap bānpak ‘āsai rim nam kōranī suksā mūbān sā khlā tambon nā klūa ‘amphāe phra samut chēdī chāngwat samut prākān. (In Thai) [Construction technology, toilet, the toilet construction technology, the toilet for riverside dwelling, component of the toilet]. *Journal of the Faculty of Architecture, King Mongkut Institute of Technology*, 11(2), 23-34.
- Kirdsiri, K., & Muenkhamwang, T. (2017). rūpsong læ kānchat wāng thī wāng phāinai rūan phūn thin thai lū : bānpāen mūrangnun sipsōngpannā yūnnān sāthāranarat prachāchonchīn. (In Thai) [House form and space organization of Dai Lue vernacular dwelling houses: Manbiancun village, Menglunzhen, Xishuangbanna, Yunnan, People’s Republic of China]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 14(1), 172-197.
- Kirdsiri, K. (2011). sathānaphāp khōng thīyū‘āsai nai thōngthin phāk klāng sakkayaphāp panhā læ nāothāng kānphatthanā. (In Thai) [Status of local residents in Central region, potential, problems and development guidelines]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 25(1), 331-363.
- Korosec-Serfaty, P. (1985). ‘Experience and use of the dwelling’. In I. Altman & C. Werner. *Home Environments* (pp. 65-86). New York, NY: Plenum Press.
- Lorchai, J., Panin, O., & Kirdsiri, K. (2015). khunnalaksana khōng thī wāng thāng sathāpattayakam nai sathāpattayakam phūn thin : nāothāng kānsuksā sū kān‘ōkbāp sathāpattayakam rūamsamai. (In Thai) [Spatial characteristics in vernacular architecture: Approaches to the design of contemporary architecture]. *Journal of Environment Design*, 2(2), 61-78.
- Lucas, R. (2016). *Research methods for architecture*. London: Laurence King.
- Martin, G.J. (2005). *All possible worlds: A history of geographical ideas* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.

- Meak-on, S., & Bejaran, M. (2013). phonkrathop kánthōngthīeo tō ‘attalak chumchon : kōranī suksā chumchon lāng thōngthīeo ‘Amphawā. (In Thai) [Tourism impact on community identity: Case of Amphawa community]. *Academic Journal, Faculty of Architecture, Khon Kaen University*, 12(1), 1-19.
- Nartsupa, C. (2005). *nāokhit læ withī wičhai sangkhom Thai*. (In Thai) [Concepts and research methods of Thai society]. Bangkok: Creative.
- Oliver, P. (1997). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world*. Cambridge: University Press.
- _____. (Ed.). (2003). *Dwellings: The house across the world*. Oxford: Phaidon.
- Oranratmanee, R. (2009). sathāpattayakam phūn thin: kānsuksā wičhai læ kán patibat wičāchīp sathāpattayakam. (In Thai) [Vernacular architecture: Architectural education, research and practice]. *Journal of the Faculty of Architecture, King Mongkut Institute of Technology*, 8(1), 56-66.
- _____. (2011). khwām chūa rūang phī kap kánkō ‘arūp khōng rūan phūnthin ‘usākhanē. (In Thai) [Spiritual belief and the formation of Usakane vernacular house]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 8(1), 334-347.
- Palmer, R. (1969). *Hermeneutics: Interpretation theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Panin, O. (2013). bān læ rūan phūn thin thai phūan bāng plāmā suphanburī : khwām prāe plān læ kán prap tūa. (In Thai) [Villages and vernacular houses of Tai-Phuan Bangplama Supanburi province: Changes and adaptability]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 8(1), 201-215.
- _____. (2013) khruā yāt rūan phūn thin khon Sayām nai tu mapat klantan Mālēsīa. (In Thai) [The kinship of the vernacular houses of the Orang Siam in Kelantan Malaysia]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 27(1), 23-43.
- Phanpetch, S. (2009). kánphatthanā rūan phūn thin ‘Īsān phūa saphāwa sabāi thāng dān ‘unhaphūm kōranī suksā rūan phūn thin ‘amphōe mančhā khīrī čhangwat Khōn Kān. (In Thai) [The development of vernacular houses for comfort in the northeast of Thailand case study: Vernacular houses in Munjachiri]. *Journal of the Faculty of Architecture, King Mongkut Institute of Technology*, 8(1), 43-55.
- Phimonsathein, Y. (2013). praden wikrit rūang kán‘anurak chumchon prawattisāt nai mūrāng samrap prathēt Thai. (In Thai) [Critical issues on the conservation of historic urban community for Thailand]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 9(1), 100-119.
- Photisita, C. (2011). *sāt læ sin hāng kánwičhai chāng khunnaphāp*. (In Thai) [Science and art of qualitative research]. Bangkok: Amarin.
- Powell, R. (2003). *The new Thai house*. Findon, SA: Bookwise.

- Preyawanit, N. (2011). *čharyasāt khōng phūnthī*. (In Thai) [Ethnics of space]. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 8(1), 349-376.
- Ragette, F. (2003). *Traditional Domestic Architecture of the Arab Region*. Fellbach, Germany: Edition Axel Menges.
- Rapoport, A. (2006). Vernacular design as a model system. In L. Asquith & M. Vellinga. (Eds.). *Vernacular architecture in the twenty-first century: Theory, education and practice*. London: Taylor & Francis.
- Richardson, R. (2001). *New vernacular architecture*. London: Laurence King.
- Saelim, N. (2010). *kānsuksā rūpbāp theknōlōyī kānkōsāng ‘ākhān bōriwēn phūnthī chumnām kōranī suksā chumchon chūam samphan khwāng samāe dam khēt bāng khun thīan Krung Thēp Mahā Nakhōn*. (In Thai) [Study of building construction technology pattern in the wetland: a case study of Chuamsampan community, Samaedam, Bangkokhuthain, Bangkok]. *Journal of the Faculty of Architecture King Mongkut’s Institute of Technology*, 11(2), 45-56.
- Satheinnam, T., & Thungsakul, N. (2014). *hok krabūan that nai kānsuksā sathāpa tayakam phūnthin*. (In Thai) [Six paradigms in the vernacular architectural study]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 28(1), 265-282.
- _____. (2016). *sathānaphāp phonngā nawi chā kānkān suksā rūan phūn thin nai phāk tawan’ōk chāng nūa khōng prathēt Thai*. (In Thai) [The status of academic outputs in vernacular house study in the Northeast of Thailand]. *Academic Journal, Faculty of Architecture*. Khon Kaen University, 15(1), 59-75.
- Seamon, D. (1982). The phenomenological contribution to environmental psychology. *Journal of Environmental Psychology*, 2(1982), 119-140.
- Senthonglang, T. (2011). *kān prapprung phanang din chāp phūa prayuk chai kap bānpak ‘āsai nai chonnabot*. (In Thai) [The improvement of plastered wall to be applied to rural dwellings] (Unpublished master’s thesis). Khon Kaen University, Thailand.
- Srisawat, S., & Oranratmanee, R. (2016). *kān thōt botrian phūmpanyā kān prap tūa khōng rūan phūn thin thai yai bān māe sām lāp chāngwat māehōngsōn*. (In Thai) [Seeking lessons from folk wisdoms involved in the adaptation of vernacular Tai-Yai houses at Baan Mae Sam Lap, Mae Hong Son Province]. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*, 30(1), 31-53.
- Temiyaphan, W. (1994). *khwāmsamkhan khōng sathāpattayakam thōngthin*. (In Thai) [The importance of vernacular architecture]. *ASA Journal*, 6(1), 43-52.
- Thubthun, N. (2013). *saphāwa sabāi khōng manut chāk phūmpanyā nai kān yū ‘āsai rūam kap Niwēt watthanatham kōranī suksā : rūan phūn thin chumchon lumnam thalēsāp song khlā tōn lāng*. (In Thai) [Human comfort by living with folk wisdom and cultural ecology: A case study of vernacular house in Ramdaeng community - southern Songkhla lake]. *Journal of Southern Technology*, 6(2), 77-84.